

۵- آشنایی با اوضاع کلی اقتصادی - بازرگانی یوگسلاوی ۱

(۱)

کشور جمهوری سوسیالیستی فدرال یوگسلاوی (S F R Y) با

مساحتی معادل ۲۵۵۸۰۴ کیلومتر مربع در جنوب شرقی قاره اروپا واقع شده است. بخش مهمی از خاک این کشور در شبه جزیره بالکان قرار دارد. کشور یوگسلاوی در شمال غربی با کشور ایتالیا، در شمال با دو کشور اتریش و مجارستان، در شمال شرقی با کشور رومانی، در شرق با کشور بلغارستان و از جنوب با دو کشور یونان و آلبانی دارای مرز مشترک میباشد. سواحل دریای آدریاتیک در طول مرزهای غرب و جنوب غربی این کشور امتداد یافته است.

نزدیک به ۷۰ درصد سرزمین یوگسلاوی بیش از ۲۰۰ متر از سطح

دریا ارتفاع دارد. کوهستانهای این کشور عمدتاً " در جنوب دو رودخانه ساوا (Sava) و دانوب (Danube) واقع شده و از منتهی الیه شمال غربی به منتهی الیه جنوب شرقی امتداد یافته اند. سلسله جبال آلپ بخشی از شمال شرقی این کشور را پوشانده و همچنین کوهستانهای دیناریک (Dinaric) در بخش مرکزی و ارتفاعات سار-پیندوس (Sar - Pindus) و رودوپ (Rhodope) در نواحی جنوب شرقی این سرزمین قرار گرفته اند.

کوهستانهای کارپاتین (Carpathian) و بالکان در شمال شرقی ارتفاعات رودوپ واقع شده اند. بلندترین قله

(1): Socialist Federal Republic of Yugoslavia.

کوههای کشور یوگسلاوی قله کوه تریگ لائو (Triglav) با ۲۸۶۴ متر ارتفاع میباشد. نواحی پست این کشور عمدتاً " در شمال و در طول رودخانه دانوب و شعبات فرعی آن یعنی رودهای دراوا (Drava)، ساواوتیسنا (Tisa) قرار گرفته اند. در یوگسلاوی سه نوع شرایط آب و هوایی وجود دارد. نواحی ساحلی دریای آدریاتیک دارای آب و هوای مدیترانه‌ای با تابستانهای گرم و خشک و زمستانهای معتدل و بارانی، در نواحی کوهستانی، تابستانهای کوتاه و خنک و زمستانهای طولانی و پربرف و بالاخره در دشتهای زمینهای پست شمال دارای آب و هوای قاره‌ای، با تابستانهای گرم و زمستانهای سرد میباشد. متوسط درجه حرارت هوا در تابستانها (در بلگراد) ۲۲ درجه سانتیگراد و در زمستانها صفر میباشد. در کشور یوگسلاوی بیش از ۳۰۰ دریاچه وجود دارد، لکن تنها ۶ دریاچه آن بیش از ۱۰ کیلومتر مربع وسعت دارند. همچنین در این کشور ۱۸۵۰ رودخانه که اکثر آنها بیش از ۱۰ کیلومتر طول دارند، وجود دارد. مجموع طول رودخانه‌های یوگسلاوی به بیش از ۱۱۸۰۰۰ کیلومتر بالغ میگردد، که از این مقدار حدود ۲۱۰۰۰ کیلومتر قابل کشتیرانی است.

بیش از ۳۴ درصد از سرزمین یوگسلاوی پوشیده از جنگل میباشد و همچنین ۵۸ درصد کل خاک این کشور - معادل ۱۰/۵ میلیون هکتار - رازمینهای قابل کشت، باغهای میوه، مرغزارها و مراتع تشکیل میدهد.

پایتخت کشور یوگسلاوی شهر بلگراد (واقع در جمهوری صربیا Serbia) با جمعیتی معادل ۱۴۷۰۰۷۳ نفر میباشد (سرشماری

سال ۱۹۸۱): دیگر شهرهای مهم یوگسلاوی عبارتند از: زاگرب ، سارایوو (Sarajevo) ، اسکوپیه (Skopje) ، لوبلیانا (Ljubljana) ، نووی ساد (Novisad) ، پریستینا (Pristina) و تیتوگراد (Titograd) .

قابل ذکر است که جمهوری سوسیالیستی فدرال یوگسلاوی از شش جمهوری و دو ایالت خودمختار بناهای زیر تشکیل شده است :

صربیا (Serbia) ، کروآتیا (Croatia) ، بسنی - هرزه گووینا (Bosnia - Herzegovina) ، ماکدونیا (مقدونیه - Macedonia) ، اسلوونی (Slovenia) ، مونتنگرو (Montenegro) و ویوودینا (Vojvodina) و کوسوو (Kosovo) . دو نام اخیر ایالتهای خودمختار یوگسلاوی هستند که بخشی از جمهوری صربیا به شمار میروند .

بر طبق آخرین سرشماری عمومی نفوس و مسکن در تاریخ ۳۱ مارس ۱۹۸۱ ، جمعیت یوگسلاوی بالغ بر ۲۲۴۲۷۵۸۵ نفر بوده است . تراکم نسبی جمعیت در این کشور ۸۷/۷ نفر در هر کیلومتر مربع میباشد . پرجمعیت ترین جمهوری یوگسلاوی ، جمهوری صربیا با جمعیتی معادل ۸۱۴۰۵۰۷ نفر و کم جمعیت ترین جمهوری این کشور ، جمهوری مونتنگرو با جمعیتی معادل ۵۷۹۹۴۳ نفر میباشد (۱۹۸۱) .

در خلال سالهای ۱۹۷۱ تا ۱۹۸۱ (سالهای سرشماری عمومی) ، نرخ رشد جمعیت در این کشور سالانه بطور متوسط ۰/۸۵ درصد بوده است . یعنی هر ساله حدود ۱۹۰۰۰۰ نفر به جمعیت این کشور افزوده شده است . از کل جمعیت یوگسلاوی حدود ۶۳/۹ درصد را جمعیت فعال

تشکیل میدهد (مردان بین سنین ۱۵ تا ۶۵ و زنان بین سنین ۱۵-۵۹ سال) .

جمعیت شاغل یوگسلاوی در سال ۱۹۸۱، حدود ۹۳۶۰۰۰۰ نفر بوده است (۴۳/۴ درصد کل جمعیت کشور) . قابل ذکر است که جمعیت شاغل ، شامل شاغلین بخش سوسیالیستی ، کارگران بخش خصوصی (عمدتا " کشاورزان مستقل) و کارگران مهاجر و غیره میباشد . حدود ۷۰۰۰۰۰ نفر از جمعیت شاغل یوگسلاوی در خارج از کشور به کار اشتغال دارند . از کل جمعیت یوگسلاوی قریب ۱۰۴۰۰۰۰ نفر را بیکاران (جویندگان کار) تشکیل میدهند .^(۱)

زبان اصلی مردم یوگسلاوی ، زبان صربو - کروآتی (Serbo - Croatian) میباشد که اهالی جمهوریهای : کروآتیا ، مونتنگرو ، صربیا و بسنی - هرزه گوینا بدان تکلم میکنند . زبان صربو - کروآتی دارای دو نوع خط میباشد . یکی خط صربی با الفبای سربلیک (Cyrillic) و دیگر خط کروآتی با الفبای لاتین .

حدود $\frac{۲}{۵}$ جمعیت یوگسلاوی (عمدتا " در جمهوریهای صربیا ، ماکدونیای و مونتنگرو) پیرو مذهب ارتدکس و نزدیک $\frac{۱}{۳}$ (بویژه در جمهور - یهای کروآتیا و اسلوونیای) پیرو مذهب کاتولیک میباشد . بخش قابل توجهی از جمعیت کشور (حدود ۴ میلیون) که اکثرا " در جمهوری بسنی - هرزه گوینا ساکن میباشد نیز مسلمان هستند .^(۲)

(1) : EIU, Country Profile, Yugoslavia - 1986-87-PII .

(۲) : قابل ذکر است که در قانون اساسی یوگسلاوی از مسلمانان بعنوان ملیت نام برده شده است .

نوع حکومت - بعد از مرگ جوزف بروزتیتو که به لحاظ نقش تاریخی اش رئیس جمهور مادام العمر یوگسلاوی بود، در این کشور نهادی بنام هیئت ریاست جمهوری، بعنوان عالی ترین ارگان حکومتی بوجود آمد. اعضاء این هیئت ۹ نفر میباشند (از هر جمهوری و ایالت خود مختار یک نفر، و همچنین رئیس کمیته مرکزی حزب کمونیست) که در راس حکومت انجام وظیفه میکنند.

مقام ریاست جمهوری و معاون وی هر ساله به تناوب به هر یک از اعضای منتخب از جمهوریها و ایالات خود مختار واگذار میشود. اعضای نهاد ریاست جمهوری برای یک دوره ۵ ساله و توسط نمایندگان اتاقهای مجلس (مجمع) جمهوری سوسیالیستی فدرال یوگسلاوی انتخاب میشوند. هیچیک از این اعضاء بیش از دو مرتبه نمیتوانند به عضویت نهاد ریاست جمهوری برگزیده شوند. شورای اجرایی فدرال، شاخه اجرایی حکومت یوگسلاوی میباشد که در راس آن یک رئیس (نخست وزیر) و ۳ نفر معاون قرار دارد. اعضاء این شورا (وزراء) توسط مجلس یوگسلاوی برای یک دوره ۴ ساله انتخاب میشوند. مجلس (مجمع) جمهوری سوسیالیستی فدرال یوگسلاوی از دو اتاق (Chamber) تشکیل شده است. اتاق فدرال مرکب از ۲۲۰ نماینده (۳۰ نماینده از هر یک از جمهوریها و ۲۰ نماینده از هر یک از دو ایالت خود مختار) میباشد، در حالیکه اتاق جمهوریها و ایالات از ۸۸ نماینده تشکیل شده است (۱۲ نماینده از جمهوریها و ۸ نماینده از ایالتهای خود مختار). هر نماینده توسط سازمانهای خودگردان اصلی^(۱) (گروهی از مردم در محل کار و یا مسکونی خود)

(1): Basic Self-Managing Organizations.

برگزیده میشود . این نمایندگان سپس نمایندگان سطوح بالاتر — حکومتی را انتخاب میکنند . نمایندگان معمولاً از بین طبقه کارگر به اتاقهای نمایندگی راه می یابند و بعد از پایان دوره چهارساله نمایندگی به مشاغل قبلی خود باز میگردند . تنها حزب قانونی و مجاز یوگسلاوی مجمع کمونیستهای یوگسلاوی (L C Y) نام دارد که برفعالیتهای سیاسی و اتحاد سوسیالیستی طبقه کارگر این کشور — نظارت دارد و بالاترین ارگان حزب کنگره میباشد . در دوازدهمین کنگره حزب (ژوئن ۱۹۸۲) کمیته مرکزی مرکب از ۱۶۳ عضو (از کنگره های جمهوریها و ایالات خود مختار) جهت نظارت برفعالیتهای حزب ، تشکیل گردید . همچنین کنگره ، هیئت رئیسه ای مرکب از ۲۳ عضو (سه نفر از هر جمهوری و ۲ نفر از هر ایالت خود مختار و یک نفر از ارتش) انتخاب نمود . در سال ۱۹۸۵ ، وظایف رئیسه حزب کمونیست به هیئت رئیسه واگذار گردید . مدت تصدی ریاست حزب یکسال ، دبیرکلی ۲ سال و دبیران اجرائی ۴ سسال میباشد .

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 پرتال جامع علوم انسانی

اوضاع کلی اقتصادی :

.....

از زمان چاپ کتاب " مانیفست حزب کمونیست " تاکنون که حکومتهای سوسیالیستی در کشورهای مختلفی به روی کار آمده اند ، مساله اداره صنایع ، تجارت و کشاورزی و بطور کلی مدیریت اقتصاد، عمده ترین مشکل این حکومتها و جوامع بوده است . هر یک از این دولتها برای حل این مشکل ، سیاستهای بخصوصی از قبیل ملی کردن تمام صنایع ، دولتی کردن تمام صنایع ، جمعی کردن (Collectivize)

کامل و یا ناقص کشاورزی، برنامه ریزی متمرکز یا نیمه متمرکز کنترل کامل و یا ناقص قیمت‌ها و مزدها، و یا ترکیبی از این برنامه‌ها را در کشور خود پیاده کرده اند. تجربه اتحاد جماهیر شوروی بعد از انقلاب اکتبر ۱۹۱۷ بعنوان یک الگو، تقریباً "در اکثر کشورهای اروپای شرقی و تا اندازه‌ای در کوبا به مرحله اجرا درآمده است. در حالیکه تجربه کشور یوگسلاوی (خصوصاً "بعد از سال ۱۹۴۸) بعنوان یک الگوی منحصر بفرد در جهان، توجه بسیاری از اقتصاددانان را بخود جلب کرده است. در این سیستم اصول مالکیت اجتماعی صنایع، با برخی از نهادهای اقتصادی جوامع سرمایه داری مانند بازار، رقابت و بانکداری تلفیق شده است. پس از پیروزی بر ارتش اشغالگر آلمان، دولت جدید یوگسلاوی به رهبری مارشال تیتو و حزب کمونیست این کشور، در ۷ مارس ۱۹۴۵ به روی کار آمد.

از اقدامات اولیه این دولت ملی کردن کلیه صنایع کشور و تصاحب آنها، برانداختن سیستم ارباب رعیتی در روستاها، اصلاحات ارضی و اشتراکی کردن کشاورزی، ایجاد سیستم متمرکز برنامه ریزی برقرار کردن حد نصاب تولید، کنترل قیمت‌ها و مزدها و کنترل بانکها را میتوان نام برد. الگویی که در اوان استقرار حکومت جدید به مرحله اجرا درآمد، دقیقاً "همانی بود که در اتحاد جماهیر شوروی پیاده شده بود. اشتراکی کردن کشاورزی با مشکلات فراوانی که به همراه داشت و خصوصاً "اینکه با ۳ سال خشکسالی متوالی توام گردید، نهایتاً "دولت را از اجرای این برنامه منصرف نمود و در نتیجه کشاورزی خصوصی آزاد شد. اختلافات کشورهای اروپای شرقی

به رهبری اتحاد جماهیر شوروی با یوگسلاوی از اواخر سال ۱۹۴۷ آغاز گردید . پایه‌های این اختلاف بر سر از بین بردن تمرکز واحدهای اقتصادی و کم کردن کنترل مرکزی بود . مبنای ایدئولوژیک اختلاف این بود که آیا درست است در یک کشور با اصطلاح سوسیالیستی وسیله عمده تشویق مردم برای همکاری در ساختمان سوسیالیسم انگیزه‌های مادی و مالی باشد؟ موضع دولت یوگسلاوی را میتوان از سخنان ادوارد کاردل نخست وزیر وقت این کشور در سال ۱۹۵۴ دریافت:

" نظام خودگردانی (۱) (Self - Management) اقتصاد یوگسلاوی بر پایه دو فرضیه مهم استوار شده است : اول اینکه هیچ نوع رهبری متمرکزی نمیتواند تکامل و توسعه اجتماعی و اقتصادی کشور را کنترل نماید و دوم اینکه مقدار تلاش و ابتکار هر فرد آنقدر که با منافع مادی ، فرهنگی ، اجتماعی ، اقتصادی و شخصی او وابسته است به کنترل و دستورات مرکزی بستگی ندارد . فراموش کردن هر یک از این دو فرضیه باعث گرایش به بوروکراسی کورکورانه خواهد شد ."

(۲) دفتر اطلاعات احزاب کمونیست (Comin Form) به بررسی مساله اختلاف پرداخت و در قطعنامه مورخ ۲۸ ژوئن ۱۹۴۸ یوگسلاوی را از جامعه کشورهای سوسیالیستی اخراج نمود . بعد از طرد یوگسلاوی از کمیونفرم ، رهبران این کشور

(۱): این واژه به " خود مدیریتی " و یا معمول تر " مدیریست کارگری " نیز تعبیر شده است .

(۲): کمیونفرم دفتری بوده است بین المللی متشکل از احزاب کمونیست اروپای شرقی و غربی به رهبری اتحاد جماهیر شوروی که در سال ۱۹۵۶ منحل گردید .

بیش از پیش مصمم به اجرای برنامه‌های خویش در غیرمتمرکز کردن واحدهای اقتصادی کشور گشتند و شروع به پیاده کردن "سیستم خودگردانی" در واحدهای صنعتی، غیر صنعتی و حتی کشاورزی نمودند، بطوریکه این برنامه تقریباً در تمام واحدهای غیرخصوصی کشور به مرحله اجرا درآمد. بنابراین حداقل شش سال طول کشید تا نظام خودگردانی در همه واحدها به مورد اجرا گذارده شود. اکنون پس از گذشت بیش از ۳ دهه از زمان اخراج یوگسلاوی از کمینفرم، این کشور در بین کشورهای اروپای شرقی و سوسیالیستی، از یک نظام اقتصادی و همچنین سیاسی - اجتماعی ویژه و کاملاً منحصربفردی برخوردار می‌باشد. یوگسلاوی از معدود کشورهایی است که نظام برنامه ریزی از بالا به پائین و از پائین به بالا و خودگردانی را به تجربه در آورده است و موفق شده است تا با تلفیق نهادهایی از اقتصاد سرمایه داری شکل نوینی را در عرصه مدیریت اقتصادی (و همچنین در عرصه سیاسی - اجتماعی) که در هماهنگی کامل با نظام اقتصادی قرار دارد) تحت عنوان اقتصاد مبتنی بر بازار برنامه ریزی شده خودگردان^(۱) به مرحله اجرا در آورد.

توسعه اقتصادی یوگسلاوی بعد از جنگ جهانی دوم، اساساً فرآیندی در جهت صنعتی شدن بوده است. بین دو جنگ جهانی، یوگسلاوی کشوری کشاورزی و توسعه نیافته قلمداد می‌گردید. در خلال سالهای جنگ جهانی دوم اکثر مواد و امکانات پایه این کشور در اثر

(1): Yugoslavia's Self Managing Market- Planning Economy

جنگ نابود شده بود و توسعه بعد از جنگ در واقع بازسازی کشور
جنگ زده محسوب می‌شد .

توسعه سریع صنایع در یوگسلاوی پس از جنگ جهانی دوم
باعث گردید که سهم نیروی کار شاغل در بخش کشاورزی از ۷۶ درصد
در سال ۱۹۴۵ به ۳۵ درصد در سال ۱۹۸۲ کاهش یابد . در سال ۱۹۸۱ ،
سهم بخشهای صنعت و معدن و کشاورزی در تولید ناخالص مادی (G M P)
(۱)
بترتیب ۳۸/۴ و ۱۲/۶ درصد بوده است . حدود ۸۰ درصد از کل
زمینهای کشاورزی یوگسلاوی تحت مالکیت بخش خصوصی میباشد . محصولات
عمده کشاورزی این کشور ، گندم ، ذرت ، چغندر قند و سیب زمینی
است . در این کشور جنگلها ، باغهای میوه و تاکستانهای نسبتاً
وسیع وجود دارد و محصولات دامی نیز از سطح تولید بالایی برخوردار
میباشند .

تولیدات بخش صنعت یوگسلاوی ، کالاهای نسبتاً " زیادی را
شامل می‌گردد ، بطوریکه نفت خام و مشتقات آن ، فلزات غیر آهنی ،
صنایع ماشینی ، انواع خودرو ، کشتی ، لوازم الکترونیک ، کاغذ ،
مواد غذایی و دیگر کالاهای مصرفی از جمله تولیدات صنعتی این
کشور بشمار میروند .

این کشور تاکنون تلاشهایی به منظور کاهش وابستگی خود
به نفت و گاز وارداتی صورت داده است ، علیرغم کاهش حجمی این
مواد ، ارزش واردات نفت این کشور در سال ۱۹۸۳ به ۶۸۰۰ میلیون

(۱) Gross Material Product

این شاخص با تولید ناخالص ملی متفاوت میباشد . بدین صورت
که فعالیتهای خدماتی را در برنمیگیرد و نیز شامل آندسته
از فعالیتهای است که مستقیماً " در تولید و توزیع کالاها ، نقش دارند .

دلار بالغ گردیده بود (در مقایسه با ۳۶۰۰ میلیون دلار در سال ۱۹۸۱ و تنها ۸۲ میلیون دلار در سال ۱۹۷۰). در سال ۱۹۸۳، تولید داخلی نفت خام یوگسلاوی جمعا " ۴/۱ میلیون تن بوده است که این میزان کمتر از $\frac{1}{3}$ تقاضای نفت این کشور را در آن سال تشکیل میداده است . از اکتبر ۱۹۸۲ ، نفت در یوگسلاوی جیره بندی گردید که این خود باعث افزایش زیاد قیمت خرده فروشی این محصول شد . کاهش واردات نفت ، تولیدات پالایشگاههای این کشور را با کاهش شدیدی مواجه ساخت ، بطوریکه کل نفت تصفیه شده در پالایشگاههای کشور در سال ۱۹۸۳ ، تنها ۱۳/۵ میلیون تن بوده است یعنی ۵۰ درصد کل ظرفیت پالایشگاههای موجود در یوگسلاوی . ذخایر نفتی یوگسلاوی عمدتاً " در حوزه نفتی پانونین (Pannonian) قرار دارد . در سال ۱۹۸۱ ، اولین ذخایر نفتی دریائی (Offshore) یوگسلاوی نیز در دریای آدریاتیک کشف گردید . استخراج گاز طبیعی نیز از سال ۱۹۷۹ در دریای آدریاتیک آغاز شده است ، و انتظار میرود که استخراج گاز از ۳ طبقه چاه واقع در شمال دریای مزبور تا سال ۱۹۸۷ به مرحله بهره برداری تجاری برسد .

بر اساس بررسی که در اوائل سال ۱۹۸۵ بعمل آمد ، برآورد شده است که ذخایر نفت و گاز طبیعی یوگسلاوی (در صورت ادامه روند جاری تولید) بترتیب تا ۱۱ سال و ۲۸ سال دیگر به اتمام خواهد رسید ، البته در صورت کشف منابع جدید نسیتههای مزبور

تغییر خواهند کرد .

در یوگسلاوی همچنین ذخایر نسبتاً " غنی ذغال سنگ وجود دارد . در سال ۱۹۸۳ بدنبال کشف ذخایر جدید در ناحیه دانوب-سربیا ، دولت این کشور پروژه‌ای به ارزش ۳۰ میلیارد دینار را جهت بهره برداری از ذخایر ذغال سنگ آن ناحیه به تمویب رساند . ذخایر ذغال سنگ یوگسلاوی (که از نظر اقتصادی قابل استخراج میباشد) حدود ۲۰ میلیارد تن تخمین زده شده است . نیروی برق آبی (هیدروالکتریک) معمولاً حدود ۵۰ درصد از کل انرژی برق تولید شده در یوگسلاوی را تشکیل میدهد ، لکن در سال ۱۹۸۳ بدنبال جاری شدن سیل و کمبود شدید برق ، دولت این کشور اقدام به واردات بیشتر نیروی برق نمود . ظرفیت کامل نیروگاه‌های آبی یوگسلاوی حدود ۷۰ میلیارد کیلو وات ساعت (سالانه) تخمین زده شده است و این در حالی است که تولید برق این نیروگاهها در سال ۱۹۸۵ تنها ۲۴ میلیارد کیلو وات ساعت بوده است . تنها نیروگاه اتمی یوگسلاوی به ظرفیت ۶۶۴ مگا وات در ناحیه کرسکو (Krsko) اسلوانیا قرار دارد که در سال ۱۹۸۱ به مرحله بهره برداری رسیده است . دولت این کشور بدنبال واقعیه چرنوبیل در آوریل ۱۹۸۶ ، در برنامه خود جهت ساخت یک نیروگاه هسته‌ای دیگر تجدید نظر بعمل آورد است .

جدول شماره ۱ - تولید و تجارت انرژی

(میلیون تن، با استثنای مواردی که واحد ذکر شده است)

۱۹۸۵	۱۹۸۴	۱۹۸۳	۱۹۸۲	۱۹۸۱	۱۹۸۰	
						تولید
۰/۴	۰/۴	۰/۴	۰/۴	۰/۴	۰/۴	ذغال سنگ سخت
۱۲/۵	۱۱/۴	۱۱/۳	۱۰/۷	۱۰/۶	۹/۷	ذغال سنگ قهوه‌ای
۵۶/۶	۵۳/۷	۴۷/۷	۴۳/۵	۴۱	۳۶/۹	لیگنیت Lignite
۳/۵	۳/۵	۳/۴	۲/۸	۲/۷	۲/۶	ذغال کک
۴/۲	۴	۴/۱	۴/۳	۴/۴	۴/۲	نفت خام
-	۱۲/۷	۱۱/۸	۱۱/۸	۱۲/۳	۱۴/۱	نفت (سوخت)
۲/۴	۲	۲/۱	۲/۳	۲/۳	۲/۲	گاز طبیعی (میلیارد متر مکعب)
-	-	۱/۳	۱/۲	۰/۹	۰/۹	گاز شهری (میلیارد متر مکعب)
۷۴/۴	۷۴	۶۷/۶	۶۲/۳	۶۰/۶	۵۹/۷	تیرهی برق (میلیارد کیلووات ساعت)
						شامل:
۲۴	۲۶/۹	۲۲	۲۳/۵	۲۵/۴	۲۸/۵	آبی
۴۶/۴	۴۲/۷	۴۱/۶	۳۶/۳	۳۵	۳۱/۲	حرارتی
۴/۱	۴/۴	۳/۹	۲/۵	۰/۳	-	هسته‌ای (Krsko)
						واردات
۳/۹	۳/۳	۳/۶	۳/۵	۳/۶	۳/۷	ذغال سنگ سخت
۸/۶	۹/۷	۹/۴	۸/۵	۹/۳	۱۰/۲	نفت خام
-	-	-	۱/۴	۱/۱	۱	نفت (سوخت)
-	-	۲/۹	۲/۵	۲/۱	۱/۶	گاز طبیعی (میلیارد متر مکعب)
-	-	-	۳/۲	۲/۵	۱/۳	برق (میلیارد کیلووات ساعت)
						صادرات
-	-	۱	۰/۶	۰/۵	۰/۴	ذغال سنگ قهوه‌ای
-	-	۰/۲	۰/۵	۰/۳	۰/۳	ذغال کک
-	* ۰/۷	* ۰/۴	۰/۳	۰/۳	۰/۵	نفت (سوخت)
-	-	-	۱/۲	۱/۱	۱/۷	برق (میلیارد کیلووات ساعت)

* : فقط بنزین

ماخذ: EIU, Country Profile, Yugoslavia - 1986-87, PP. 16-17.

در سال ۱۹۶۵، دولت یوگسلاوی اصلاحات گسترده‌ای را به منظور کاهش قابل توجه کنترل مرکزی و همچنین تقویت نظام خودگردانی صورت داد. از آن سال به بعد یوگسلاوی شاهد افزایش واردات و نیز ازدیاد کسری تجاری خود (که بخشی از آن بواسطه ارز ارسالی کارگران شاغل در خارج تعدیل میگردید) بوده است. در سال ۱۹۸۳ ارزهای ارسالی به ۱۶۶۴ میلیون دلار بالغ گردید که در مقایسه با ۶ میلیارد دلار در سال ۱۹۸۱، با کاهش قابل توجهی مواجه شده بود. از سوی دیگر درآمد شخصی واقعی در آن سال (۱۹۸۳) ۱۰ درصد کاهش یافت و همچنین عرضه برخی کالاها ی معین با کمبود چشمگیری مواجه گردید. در ژوئیه ۱۹۸۴، نرخ تورم به رقم بیسابقه ۶۲ درصد رسید، و همچنین تعداد بیکساران (جویندگان کار) در همان سال به ۹۵۰۰۰۰ نفر بالغ گردید. در سال ۱۹۸۴، کل قروض خارجی یوگسلاوی جمعاً "به ۲۰ میلیارد دلار رسیده بود. این مشکلات باعث گردید که اقدامات متعددی از سوی دولت نظیر: کاهش ارزش دینار، تثبیت دستمزدها و قیمت‌ها و مذاکره با کشورهای اعتبار دهنده و بانکهای تجاری جهت تقسیط مجدد بدهیهای خارجی، صورت پذیرد. صندوق بین المللی پول در ژانویه ۱۹۸۱ اعتباری به ارزش ۲۲۰۰ میلیون دلار، جهت تعدیل موازنه پرداختهای یوگسلاوی به این کشور اعطانمود. همچنین در سال ۱۹۸۴، این صندوق وام دیگری به ارزش ۵۰۰ میلیون دلار در اختیار یوگسلاوی قرار داد. قابل ذکر است که پرداخت اولین قسط وام صندوق از سوی یوگسلاوی به لحاظ عدم موافقت این کشور با صندوق در مورد سیاست قیمت‌ها با تاخیر مواجه گردید. در ژوئیه ۱۹۸۳،

به منظور تامین مالی پروژه‌های عمرانی یوگسلاوی در ایالت کمتر توسعه یافته کوسوو (KOSOVO) بانک جهانی (IBRD) بیست اعطای وامی به ارزش ۲۷۵ میلیون دلار به منظور کمک به برنامه‌های ثبات اقتصادی یوگسلاوی ، موافقت نمود .

بانک تسویه بین‌المللی (در باسل سوئیس) نیز پرداخت یک وام کوتاه مدت ۵۰۰ میلیون دلاری به این کشور را تصویب کرده است .

در برنامه ۵ ساله سالهای ۱۹۷۱-۷۵ ، برای تسوید ناخالص مادی (G.M.P) رشد ۷/۵ درصدی در نظر گرفته شده بود ، لکن بعد از پایان مدت برنامه ، رشد دست‌آمده بین ۵/۵ تا ۶ درصد بود ، که البته این سطح رشد جهت ایجاد اشتغال برای جمعیت فعال موجود و همچنین کارگران موقتی که از خارج به کشور خود بازگشته بودند ، کافی بنظر میرسید .

در خلال برنامه ۵ ساله ۱۹۷۶-۸۰ ، رشد تولید ناخالص مادی به ۵/۷ درصد رسید که کمتر از سطحی بود که در طرح پیش‌بینی شده بود . حجم تولیدات صنعتی با تاکید بر کالاهای سرمایه‌ای ، سالانه بطور متوسط ۶/۷ درصد رشد پیدا کرد . در حالیکه رشد وزنی تولیدات کشاورزی تنها به ۱/۴ درصد رسید در برنامه برای این بخش رشد ۴ درصدی پیش‌بینی شده بود) . همچنین درآمدهای واقعی در خلال مدت برنامه تنها یک درصد افزایش یافتند .

در برنامه ۵ ساله ۱۹۸۱-۸۵ ، هدف اساسی ، تداوم ثبات اقتصادی در نظر گرفته شده بود . در سال ۱۹۸۲ ، این برنامه به

منظور واقعی تر ساختن اهداف جدید، تعدیل گردید. بدین ترتیب برای تولید ناخالص اجتماعی^(۱) (معادل تولید ناخالص ملی) رشد ۲/۵ درصدی پیش‌بینی شده بود. نرخ رشد دیگر بخشهای اقتصادی که در این برنامه در نظر گرفته شده بود بدین شرح میباشد:

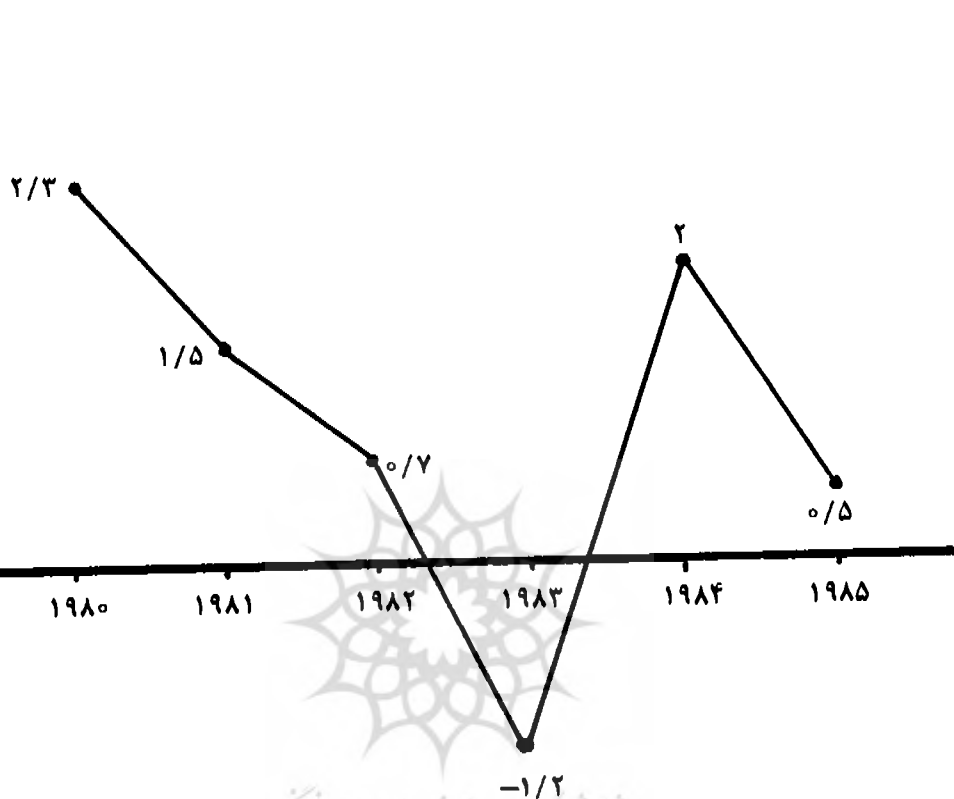
تولیدات صنعتی ۳/۴ درصد، تولیدات کشاورزی ۳/۳ درصد، صادرات ۸/۷ درصد (سالانه) و واردات ۲/۴ درصد. در این برنامه همچنین پیش‌بینی شده بود که مصرف و سرمایه گذاری تا ۲۵ درصد کاهش یابند.

در سالهای اخیر (بعد از سال ۱۹۸۰) رشد تولید اجتماعی یوگسلاوی روندی آهسته و حتی منفی داشته است، بطوریکه در خلال سالهای ۸۵-۱۹۸۱ رشد تولید اجتماعی این کشور سالانه بطور متوسط تنها ۰/۷ درصد بوده است. افزایش قیمت‌های نفت بین سالهای ۸۰-۱۹۷۹، افزایش بهره قروض خارجی و همچنین عملکرد نامنظم اقتصاد داخلی از جمله دلایل این رشد آهسته تولید اجتماعی یوگسلاوی به شمار میروند. بعد از یک رشد منفی در سال ۱۹۸۳ (۱/۲- درصد)، این کشور در سال ۱۹۸۴، شاهد رشدی معادل ۲ درصد در تولید اجتماعی خود بود. لکن در سال ۱۹۸۵ یوگسلاوی تنها به یک رشد ۰/۵ درصدی در تولید اجتماعی خود دست یافت.

(1): Gross Social Product.

نمودار روند رشد تولید اجتماعی یوگسلاوی

(درصد)

تولید اجتماعی سرانه یوگسلاوی (درآمد ملی سرانه بعلاوه استهلاك) در سال ۱۹۸۵ ، به قیمت‌های ثابت سال ۱۹۷۲ ، معادل ۱۷۰۳۳ دینار بوده است .
 از سوی دیگر تولید اجتماعی سرانه این کشور در سال ۱۹۸۴ ، به قیمت‌های جاری ، به ۲۷۵۳۰۰ دینار ، بالغ گردیده بود . قابل ذکر است که یوگسلاوی از جمله

کشورهای عضو (نه عضویت کامل) سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD) میباشد، و در بین این گروه از کشورها ، صاحب یکی از پائین ترین درآمدهای سرانه است . تولید اجتماعی سرانه این کشور در سال ۱۹۸۲ (بر حسب محاسبات OECD) ۲۷۷۲ دلار بوده است (۱) .

لازم به یادآوری است که جمهوریها و ایالات خودمختار یوگسلاوی به لحاظ برخورداری از سطوح مختلف توسعه یافتگی دارای درآمدهای سرانه متفاوتی میباشد ، بطوریکه جمهوری اسلوونی با ۳۴۲۹۶ دینار درآمد سرانه (به قیمت های ثابت سال ۱۹۷۲) دارای بالاترین و ایالت خود مختار کوسوو با ۴۴۶۹ دینار ، صاحب پائین ترین درآمدهای سرانه در یوگسلاوی میباشد (۱۹۸۴) . (۲)

سطح قیمت ها و دستمزدها

oooooooooooooooooooooooooooo

در خلال سالهای اولیه دهه ۱۹۸۰، تورم دریوگسلاوی (عمدتاً" به لحاظ آزادی تدریجی قیمت ها و رفع کنترل های دولتی از سال ۱۹۷۹، بطوری که تا سال ۱۹۸۴، تنها حدود ۴۵ درصد از قیمت کالاها همچنان تحت کنترل و نظارت دولت قرار داشت) شتاب فزاینده ای داشته است . قیمت های خرده فروشی طی سال های ۱۹۸۴ و ۱۹۸۵ بترتیب بطور متوسط حدود ۵۷ درصد و ۷۶ درصد افزایش داشته است . بیش بینی

(1): OECD, Economic Surveys, Yugoslavia , 1982-83,
p. 79.

(2): Statistical Pocket-Book of Yugoslavia , 1986,
p. 51.

میشود که تورم در سال ۱۹۸۶ با وضعیت بدتری مواجه گردد، بطوری که قیمت‌های مصرفی طی این سال شاهد افزایشی بین ۷۰ تا ۸۵ درصد باشد. از آنجائیکه در یوگسلاوی بخش عمده‌ای از کالاها در بخش سوسیالیستی (ویا بعبارت دقیق‌تر در بنگاه‌های کارگری خودگردان) تولید میشود و این کالاها (بغیر از کالاهای مصرفی) بعنوان عامل نهاده (INPUT) در تولید سایر کالاها مورد استفاده قرار میگیرند، بنابراین در محاسبه قیمت کالاهای تولیدی به لحاظ اینکه عامل واسطه‌ای (در توزیع) وجود ندارد بصورتی که هزینه توزیع در هزینه متوسط تولید (۱) (ملاکی جهت محاسبه هزینه تولید در کلیه کشورهای سوسیالیستی) سرشکن شده است، از اینرو به جای قیمت‌های عمده فروشی، قیمت‌های تولیدکننده (Producer's Price) مورد استفاده قرار میگیرد. در جدول زیر متوسط درصد تغییر سالانه قیمت‌های خرده فروشی و قیمت‌های تولیدکننده طی سالهای اولیه دهه ۱۹۸۰ منعکس شده است:

جدول شماره ۲۵ - درصد تغییر قیمت‌های خرده فروشی و قیمت‌های تولیدکننده در یوگسلاوی

(درصد)

۱۹۸۵	۱۹۸۴	۱۹۸۳	۱۹۸۲	۱۹۸۱	۱۹۸۰	
۷۵/۶	۵۷	۳۹/۱	۲۹/۵	۴۶	۳۰/۴	قیمت‌های خرده‌فروشی
۸۲	۵۷	۳۱/۶	۲۵	۴۴/۶	۲۷/۳	قیمت‌های تولیدکننده (صنایع)

EIU, Country Profile-Yugoslavia, 1986-87, P.12.

ماخذ:

(1): Average Cost of Production.

در خلال سالهای پس از جنگ جهانی دوم (بویژه بیست و نه سالهای ۱۹۵۳ تا ۱۹۸۴) درآمد قابل تصرف بازا، هر کارگر در بخش سوسیالیستی، سالانه بطور متوسط $2/7$ درصد رشد داشته است. طی همین مدت نرخ رشد بهره وری نیروی کار، $2/4$ درصد بوده است. این مسئله یعنی رشد سریعتر درآمد قابل تصرف نسبت به رشد بهره وری نیروی کار، یکی از مشخصات و ویژگیهای اقتصاد یوگسلاوی طی سالهای پس از جنگ دوم به شمار میرود. همچنین از دلایل عمده وابستگی این کشور به وامهای خارجی (طی دوره مذکور) نیز همین امر میباشد. بدین جهت که به لحاظ بالاتر بودن قدرت خرید و سطح مصرف (شخصی، جمعی، عمومی) نسبت به عرضه تولیدات داخلی، این کشور مجبور بوده است جهت تامین تقاضای داخلی و نیز انباشت سرمایه (به منظور سرمایه گذاری زیر بنایی) مبادرت به دریافت وام از خارج نماید. قابل ذکر است که سطح مصرف طی آن دوره حتی از رشد درآمد قابل تصرف کارگران در بخش سوسیالیستی نیز بیشتر بوده است. این بدان معنی است که این سطح مصرف از منابع دیگر درآمدی (غیر از اشتغال) تامین شده است.

درآمد ماهانه هر کارگر (شخصی) در یوگسلاوی در سال ۱۹۸۴، معادل ۲۳۰۶۲ دینار بوده است که البته این میزان در جمهوریها و ایالات خودمختار این کشور متفاوت میباشد.